

Uz svaku školu mora biti gombalište

Piše **Mirko Poldrugac**

Isidor Kršnjavi rođen je 22. travnja 1845. godine u Našicama. Studij i doktorat iz filozofije i prava položio je u Beču. Studij umjetnosti, odnosno studij slikarstva polazio je u Muenchenu i u Rimu. Za boravka u Rimu upoznao se s biskupom Josipom Jurjem Strossmayjerom. Godine 1877. prvi je voditelj katedra za povijest umjetnosti i kulture na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Od 1882. ravnatelj je galerije slika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U prvo vrijeme bio je pristalica stranke prava, a nakon toga član Narodne stranke J.J. Strossmayjera. Konačno se priklonio mađarskoj stranci Khuena - Héderváryja jer je preko nje mogao postići još viši položaj u državnoj službi. Jedan je od glavnih saborskih izvjestitelja posebnog odbora za prijedlog novog zakona o školstvu koji je prihvaćen 1888. godine.

Predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu

Kao predstojnik tog odjela (1891./1896.) ostvario je znatne rezultate na polju umjetnosti, kulturnog života i školstva u Hrvatskoj. Ban Khuen - Héderváry i njegovi savjetnici razmišljali su kako paralizirati hrvatski nacionalistički, a naročito slavenski utjecaj koji je prodirao u tadašnju Hrvatsku. Kršnjavi je napravio dalekosežan plan da taj utjecaj suzbije putem uvođenja u škole jednog neslavenskog pedagoškog i tjelovježbenog sustava. Kršnjavi je uz odobrenje Khuena - Héderváryja 1891. godine, neposredno prije imenovanja za predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu, poduzeo posebno studijsko putovanje u Njemačku i skandinavske zemlje. Zanimao se i za tjelesni odgoj pa je u Stockholmu posjetio Centralni gimnastički zavod. U toj su se ustanovi obrazovali učitelji tjelovježbe. Sustav švedske gimnastike s kojom se tada upoznao osobito mu se svidio, te je s ravnateljem prof. Törngrenom ugovorio da će u Zavodu školovati dva kandidata iz Hrvatske. Švedski tjelovježbeni sustav mu je odgovarao jer nije bio ni "opasni" slavenski ni omrznuti germanski, dakle potpuno neutralan i prema njegovom mišljenju za Hrvatsku najprihvatljiviji.

Mjere za unaprjeđenje tjelesnog odgoja

Vrativši se u Zagreb, Kršnjavi je postao predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu. Pun energije, uporan i ambiciozan dao se na ostvarenje svega onoga što je u skandinavskim zemljama doznao i vidio novoga, a smatrao je korisnim za školstvo u Hrvatskoj. Za to je koristio raniji zakon iz 1888. godine, pridodajući mu specijalne upute, uredbe i naredbe iz svih oblasti školstva i nastave. Na polju tjelesnog odgoja izdao je niz naredbi za učvršćenje i afirmaciju toga predmeta u školama. U prvoj naredbi koju je potpisao 3. ožujka 1892., br. 161, izdao je higijenske propise za sve škole u Hrvatskoj. U toj naredbi propisuju se i mjere za suzbijanje pošastnih bolesti koje su posljednjih godina zaredale po školama. U prvom poglavlju *O gombalištu* piše: *Školski zakon od 31. listopada 1888. par. 14 određuje da mora uz svaku*

SUSTAV ŠVEDSKE GIMNASTIKE ČINIO MU SE NAJPRIHVATLJIVIJIM ZA HRVATSKU, JER JE BIO NEUTRALAN: NI "OPASNI" SLAVENSKI, NITI OMRZNUTI GERMANSKI. PRIJE NEGO JE Odstupio s mjesta predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu 1896. Kršnjavi je u budžetu osigurao svotu za plaće učitelja tjelovježbe i za potporu gradnji gimnastičkih dvorana

školu biti gombalište. Tome zahtjevu zakona zadovoljava se često samo površno, a žalibože ima slučajeva osobito u gradovima gdje se škole grade bez ikakva gombališta.

Tjelovježba na svježem zraku

Tjelovježba na svježem zraku bez aparata za gombanje mnogo je važnija i za zdravlje, potrebitija nego samo gombanje na aparatima (misli se na gimnastičke sprave, op. a.). Naročito treba paziti kod novih škola da se osigura i zemljište za gombalište, inače bez toga neće biti odobreni nacrti. Veličina gombališta treba udesiti po načelu, da je gombalište to bolje što je veće.

Dalje se navodi da djeci preko odmora treba omogućiti da vježbaju i da se stalno gibaju. Izdaje se i naredba u kojoj se određuje da se gimnastika *poduzimati ima iza prvog sata prije podnevne obuke. Između 1 i 2 sata uvodi se 30 minuta gimnastike, a između daljnjih sati po 10 minuta... Djeca trebaju vrijeme da provode, kad god je to moguće, pod vedrim nebom na vježbalištu. Školsko vježbalište neka se nalazi u neposrednoj blizini školske zgrade. Na takvo vježbalište neka se računa 4,5 m² površine po djetetu. Na tom prostoru sabiru se i djeca prije početka obuke. Natkriveni prostor za vježbalište neka je dosta prostran. Na učenike neka dolazi 1-2 m², a visina njegova treba da je 4,4 m. Za velik dio godine su i pokriveni prostori u tu svrhu zgodni.*

Sljedeći akt iz oblasti tjelovježbe bio je raspisivanje natječaja za studij gimnastike u Švedskoj, a on glasi: *Kr. zemaljska vlada, Odjel za bogoštovlje i nastavu naumila je poslati u Kr. središnji zavod za gimnastičku obuku u Stockholmu dva kandidata, da si steknu potpuno strukovno osposobljenje za proučavanje u gombanju, te je u tu svrhu odredila dvije potpore, svaku u iznosu od 1200 forinta na godinu. Za te potpore raspisuje se ovim natječaj do 20. travnja t. g.*

Vажnost narodnih igara i športa

Školski raspored treba tako sastaviti tako da je u ljetno doba moguće svaki tjedan jedno popodne upotrebiti za izlete. Izdana je i naredba kojom se pučko učiteljstvo poziva da skuplja narodne igre koje se igraju u njihovoj okolici i da se takve točno opišu. Igre su veoma važan dio djetinjeg uzgoja. *One čuvaju od prerane zrelosti. I naš narod ima igre kojima se poslije svršenog rada zabavlja... ima ih i neprikladnih za djecu. Te igre upotrijebit će se kasnije u nastavi tjelesnog odgoja na školama. Kršnjavi ne ostaje samo na tome, nego i športu nastoji pronaći mjesto u školama. Svako će ravnateljstvo imati sklizanje na prikladnim u tu svrhu određenim nepopasnim mjestima zimi, a plivanje i kupanje u ljetno doba...*

Da se pojedini razredi vode na poveće šetnje i poduzmu veće ekskurzije... Između satova koristiti odmore za igre i šetnje.... Sobe zračiti... Odmore odrediti 5, 10 i 15 minuta između satova... Zabranjuje se svako preopterećivanje učenička. Naredbom Kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade od 7. ožujka 1893. godine, br. 2700, uvodi se u sedme i osme razrede gimnazija mačevanje. Rekviziti za taj predmet nabavljeni su na trošak zemaljske vlade.

Tečaj za učitelje gimnastike

Pripreme su bile obavljene i trebalo je početi s praktičnim uvođenjem švedske gimnastike u hrvatske škole. Za to je bilo potrebno što više stručnih kadrova. Kršnjavi je odlučio organizirati poseban tečaj na kojem bi se osposobio veći broj učitelja tjelovježbe. Kada je 1894. smatrao da je situacija zrela za takav tečaj, pozvao je Bučara da se vrati iz Švedske. O tome Bučar piše: *Kako je bio dr Kršnjavi jako impulzivan za sve što je započeo - tako nije mogao ni dočekati da ja svršim svoje nauke u Stockholmu, te me je pozvao u Zagreb da odmah započnem s pripremama za tečaj za učitelje gimnastike koji se imao otvoriti jeseni iste godine.* U tu svrhu Kršnjavi je organizirao sastanak svih ravnatelja i nadzornika srednjih i pučkih škola u Zagrebu. Na sastanku su govorili Kršnjavi i Bučar. Tim povodom Bučar je napisao: *Dr. Kršnjavi je zanosnim govorom obrazložio važnost i potrebu učitelja gimnastike, te istakao korist tjelovježbe za tjelesni i moralni odgoj naše mladeži.*

Kritike u Saboru

Zastupnik opozicije Gjuro Jakčin na saborskoj je raspravi o proračunu troškova za autonomne potrebe Kraljevine Hrvatske i Slavonije za godinu 1895. kritizirao Kršnjavija da sve pretvara, reformira i opet pretvara. *Sada nas opet usrećuje švedskim slöjdom i švedskom gimnastikom. Gospodin predstojnik želi načiniti od pučkih učitelja švedske stolare i švedske gimnaste....Ja bih ga samo pitao što će stajati zemlju ovih 25-28 pučkih učitelja koji su sada na tom švedskom kursu u Zagrebu. Nije li to luksuz koji si mi ne smijemo dozvoliti, dok barem sva muška djeca ne budu imala kuda polaziti školu.*

Kršnjavi je na jednoj od sljedećih sjednica Sabora odgovorio. U duljem izlaganju iznio je razvoj tjelovježbe od najstarijih vremena i sadašnje stanje u Francuskoj, Engleskoj i Njemačkoj. *U Centralnom gimnastičkom zavodu u Stockholmu, istaknuo je Kršnjavi, našao sam Brazilca, Meksikanaca i ljude iz svih krajeva svijeta, koji su učili švedsku gimnastiku u tu svrhu da je onda kod kuće uvedu. U Austriji je 1890. godine ministar Gautsch, a u Ugarskoj 1891. ministar Czaky na isti način organizirao obuku u gimnastici. Ako sam, dakle, kroz godine nastojao oko toga i pripravljaio taj kurs, i kad mi je pošlo za rukom ostvariti ga, tad držim, da nijesam zaslužio da me radi toga kudi zastupnik jedne stranke koja uvijek naglašuje, kako želi da naš narod stupa na prvom mjestu među civiliziranim zemljama; nadao sam se da će me za to pohvaliti.*

Izgradnja dvorana za tjelovježbu

Istodobno s održavanjem tečaja, Kršnjavi je pripremao teren za uvođenje švedske gimnastike u hrvatske škole. Glavni savjetnik za izgradnju i uređenje dvorana i igrališta bio je Franjo Bučar. U Zagrebu su bile preuređene tri dvorane. Prva je uređena u Gornjogradskoj gimnaziji, a druga u kapelici pokraj osnovne škole u Samostanskoj, današnjoj Varšavskoj ulici. Treća dvorana bila je uređena u novoj zgradi, tzv. Srednjoškolskim zavodima, današnjem Muzeju Mimara. Nju je Kršnjavi dao sagraditi po uzoru na švedske srednje škole. Iza te zgrade, na današnjem Srednjoškolskom igralištu, mislio je urediti veliko igralište i sagraditi dvoranu za tjelovježbu. Pročelje planirane gimnastičke dvorane trebalo je biti ukrašeno sadrenim odljevima umjetničkih djela koja su na atenskom Partenonu. Zbog toga je i dužina ove zgrade odgovarala širini pročelja Partenona. Nacrt za izgradnju tog objekta izradio je švedski arhitekt Martin Borgstedt, ali projekt nije realiziran zbog nedostatka novca.

Odlazak

Za boravka Franje Josipa I. u Zagrebu 1895. godine, Kršnjavi je bio glavna ličnost koja se stalno nalazila uz kralja, ispunjavajući najveći dio njegovog programa. U njegovoj pratnji obilazili su razne kulturne i prosvjetne zgrade koje su najvećim dijelom bile preuređene zahvaljujući Kršnjaviju. Pri obilasku tih ustanova stalno se isticala njegova zasluga za sve te uspjehe. Kršnjavi je zainteresirao kralja i za tjelovježbu u Hrvatskoj i obavijestio ga o tečaju za učitelje gimnastike. Tako se na predstavljanju učiteljskog zbora Kr. muške učiteljske škole kralj informirao kod Franje Bučara o stanju tjelovježbe u Hrvatskoj. Tom je prilikom Bučar odlikovan posebnom zlatnom medaljom. Sve se to banu Khuenu - Héderváryju, a naročito mađarskom ministru Banfyju koji je bio u službenoj kraljevoj pratnji, nije svidjelo. Shvatili su da su izigrani. Spaljivanje mađarske zastave na Trgu bana Josipa Jelačića za kraljeva posjeta iskoristili su za njegovo smjenjivanje, predbacujući Kršnjaviju da je to rezultat njegovog rada na reformi školstva kao predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu. Od tada su čekali samo zgodnu priliku da ga smijene. Kršnjavi je to doznao i nastojao je neke započete akcije što uspješnije završi. Prije nego je odstupio, 1896. godine u budžetu je osigurao svotu za plaće učitelja tjelovježbe i za potporu gradnji gimnastičkih dvorana. Za sve škole gdje su bili namješteni novi učitelji tjelovježbe naručio je nešto "igračkih sprava", a za srednje škole još i nešto "mačilačkih" sprava.

Literatura

1. Bučar, F. (1927). U spomen dru Isidoru Kršnjavome, Hrvatski sokol 3 (9), 87.
2. Radan, Ž. (1966). Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj. Zagreb: Savezna komisija za fizičku kulturu.
3. Bučar, F. (1896). Izvještaj tečaja za učitelje gimnastike u Zagrebu od 1. X. 1894. do 1. IV. 1896. Zagreb: Kr. zem. Vlada Hrvatske i Slavonije